

Байсеркеев Аскарбек Эсеновичтин «Орто мектепте табигый предметтерди окутууда окуучулардын чыгармачылык ишмердуулуктөрүн өнүктүрүүнүн технологиялары» – деген темада 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика) адистиги боюнча педагогика илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу учун жазылган диссертациясына расмий оппонентин

П И К И Р И

1. Теманын актуалдуулугу. Кыргыз Республикасында билим берүүнү өнүктүрүүнүн негизги маселеси катары анын сапатын жаңылоону кароого болот. Билимдин сапаты – бул инсандын, коомдун жана мамлекеттин талаптарына жооп берген билим. Өлкөнүн динамикалуу социалдык – экономикалык өнүгүүсүнүн шартында коомчулуктун, ата – эселердин, окуучулардын талаптарынын жана мамлекеттин заказынын өзгөрүүсү билим берүү системасынын жаңы ийгиликтерди аныктоо мүмкүнчүлүктөрүн жаратууда. Ошондуктан, учурда билим сапатына карата жаңы көз караш жана парадигмалар пайда болууда.

Билим берүү сапатын жаңы деңгээлге көтөрүү үчүн анын негизин түзгөн окутуу процессин өркүндөтүү зарыл. Окутуу процессинин эффективдүүлүгүнүн маанилүү фактору окуучунун чыгармачылыгын өнүктүрүү болуп эсептелет. Окуучулардын чыгармачылыгынын өнүгүшү мектеп партасынан, окутуунун алгачкы этабынан башталат. Башка предметтер катары эле табигый предметтердин негиздерин үйрөнүү окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн өнүктүрүүгө ыңгайлуу шарт түзөт.

“Кыргыз Республикасында билим берүүнү 2012-2020- жылдарда өнүктүрүүнүн стратегиясынын жана концепциясынын” талаптары боюнча орто мектепте жаштарга татыктуу таалим-тарбия берүүнү адамзаттык жана улуттук баалуулуктардын негизинде ишке ашыруу өтө маанилуу экендиги белгиленген.

Изилдөөчү, инсандын өнүгүү процессиндеги чыгармачылык активдуулуктун изилдеген философтор, педагогдор, психологдордун иштерин талдоо негизинде жыйынтык чыгарып, орто мектепте табигый предметтерди окутууда окуучулардын чыгармачылык ишмердуулугун калыптандыруу жана өнүктүрүү маселеси атайын изилденген эмес деген жыйынтыкка келген. Ошондуктан, мектепте окуучулардын чыгармачылыгын калыптандыруунун жана өнүктүрүүнүн жаңы багыттарын аныктоо, жаңы технологияларды түзүү жана аны практикага киргизүүнүн жолдорун табуу

максаты пайда болгон. Ошондой эле бул процессти ишке ашырууда төмөнкү объективдүү карама-каршылыктардын бар экендиги далилденген (6 б.). Алар:

1. Азыркы мезгилдеги илимий-техникалык прогресстин жана маалыматтык технологиялардын талабы менен инсандын компетенттүүлүгүнүн ортосундагы дал келбестик.

2. Окуучунун билим алуудагы чыгармачыл ишмердүүлүгүнүн зарылдыгы менен аны калыптандыруунун жана өнүктүрүүнүн илимий-методикалык маселелеринин толук иштелбегендиги.
3. Билим берүүнү өнүктүрүүнүн аталган стратегиясынын жана концепциясынын талаптары менен табигый предметтерди окуткан мугалимдердин көнүлүгүнүн окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн калыптандырууга жана өнүктүрүүгө кесиптик жактан даяр эместиги ж.б. Жөкөрүдө айтылган пикирдер илимий иштин **актуалдуулугун** корсотуп турат.

Диссертациялык изилдөө Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин “Физиканы окутуу технологиялары жана табият таануу” кафедрасынын илимий изилдөө ишинин планы менен тыгыз байланышта ишке ашырылган.

Диссертация киришүүдөн, 4 главадан жана алардын жыйынтыктарынан, жалпы корутундудан жана 418 пайдаланган адабияттардын тизмесинен, 14 таблицалардан, 20 сурөттөрдөн жана 5 тиркемелерден турат. Жалпы көлөмү - 307 бет, анын ичинен диссертациянын тексти 240 бет.

Киришууда изилдоонун илимий аппарати жакшы тилда жазылган жана 6 пункттан турган милдеттер коюлган, алар диссертацияда толугу менен чечилген.

2. Диссертацияда иштелген илимий жоболордун, жыйынтыктардын жана сунуштардын негиздуулугунун денгээли. Изилдөөчү, диссертациянын биринчи главасында чыгармачылык ишмердуулуктун мазмуну, аны калыптандыруунун жана өнүктүрүүнүн философиялык, методологиялык жана дидактикалык өзгөчөлүктөрүн изилденип, инсанды өнүктүрүүгө система-структуралык мамилени ишке ашыруу маселелери каралган. Изденуучу билим беруу алкагында “жөндөмдулук”, “ишмердуулук”, “чыгармачылык”, “чыгармачыл ишмердуулук” тушунуктөрүнүн табиятын изилдөө иштерин жургузуунун натыйжасында, аларды калыптандырууга жана өнүктүрүүгө система-структуралык мамиле жасоонун схемасын тузгон. Окуучулардын чыгармачылык ишмердуулуктөрүн калыптандыруудагы жана өнүктүрүүдөгү жетишкендиктер жана кемчиликтер аныкталып, аларды ишке ашыруунун моделин иштеп чыккан жана педагогикалык шарттардын мазмуну талданып,

системага келтирилген. Алар илимий жактан негизделген жана башкы жобо катары кабыл алынып, ани мектептин ишине киргизуунун жолдору менен максатын иштеп чыккан.

Экинчи главада орто мектептеги таалим-тарбия иштеринин окуучулардын чыгармачылыгын калыптандыруунун методологиялык аспектилерин, чыгармачылык менен иштеген мугалимдин компетенттуулуктөрүн өркүндөтүү маселелери жана физиканы окутуудагы инновациялык технологиялардын орду жана мааниси ачылган. Изилдөөдө окуучулардын чыгармачыл иш аракетин калыптандыруудагы класстан жана мектептен тышкары иштердин системасынын орду көрсөтүлүп, анын бир практикалык далили катары окуучулардын илимий коомунун ишине илимий негизде анализ жүргүзүлгөн. Натыйжада, анын ишин уюштуруу технологиясы иштеп чыкылган жана өркүндөтүлгөн жобосун сунуштаган. Табигый предметтерди окутууда окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн калыптандыруудагы жана өнүктүрүүдөгү мугалимдин ордун көргөзүү максатында, ар тараптуу изилдөө жүргүзүлгөн. Жыйынтыгында орто мектептин шартында мугалимдердин квалификациясын өркүндөтүүнүн технологиясы даярдалган жана алардын технологиясын ишмердүүлүгүн схемалык тузулушу 5 – суротто көрсөтүлгөн (122 б.).

Диссертациянын учунчу главасында физиканы долбоорлоп окутуу технологияларынын мазмунун ачып берүү менен, ал процесстын ар бир этабындагы мугалим менен окуучунун чыгармачылык багыттагы биргелешкен ишмердүүлүктөрүн уюштуруунун өзгөчөлүктөрү жана иштелүүчү иштердин багыттары такталган. Долбоорлоп окутуунун негизи болуп эсептелген окуучу менен мугалимдин бирдиктуу окуу-таанип билүү ишмердүүлүктөрүнүн жыйынтыкка багытталышын, практикалык негизде чечүү максатында, физиканы долбоорлоп окутууда окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн өнүктүрүүнүн формалары жана ыкмалары иштелип чыккан.

Изденичуунун пикири боюнча, мугалимдердин кесиптик чеберчилигин өркүндөтүү боюнча окумуштуулардын көрсөтмөлөрүнө жана учурдагы социалдык-экономикалык абалга ылайык орто мектептерде иштеген педагогдорго узгултуксуз илимий-усулдук билим берүү учурдун талабы жана муктаждыгы болуп эсептелет. Ошондуктан, мугалимдердин жалпы кесиптик чеберчилигин өркүндөтүүнү үч багытга карап, алар боюнча комплексту, системалуу жана узгултуксуз иш жүргүзүлүшү абзел (141 б.).

1 – багыт. Ар бир мугалим билимин өз алдынча көтөрүүнүн үстүндө пландуу жана жыйынтыктуу иштөөсү, ишинин жыйынтыктарын анализдөөсү жана коррекциялоосу.

2 – багыт. Орто мектептин деңгээлиндеги семинар-практикумдар аркылуу педагогикалык-психологиялык билимдерди беруу, инновациялык технологиялар, алдыңки тажрыйбалар менен тааништыруу.

3 – багыт. Республикалык жана областтык деңгээлдеги билим беруу институттары аркылуу мугалимдердин кесиптик чеберчиликтерин өркүндөтү.

Төртүнчү главада педагогикалык эксперимент жана анын жыйынтыктары каралып, орто мектептерде физиканы окутууда окуучулардын чыгармачылыгын калыптандырууга жана өнүктүрүүгө карата иштелип чыккан жоболорду, көрсөтмөлөрдү, методикалык сунуштарды, технологияларды педагогикалык эксперимент аркылуу эффективдүү экендигин текшеруунун натыйжалары чагылдырылган.

3. Диссертацияда алынган илимий жыйынтыктын, колрутундунун ишенимдуулугунун деңгээли. Изденуучу илимий теманы аткаруунун башында аныктоочу эксперименттин милдеттерин бөлүп көрсөтүү менен изилдөө ишинин максатын так аныктай алган.

4. Диссертацияда алынган жыйынтыктардын практикалык маанилуулүгү. Орто мектепте табигый предметтерди, анын ичинде физиканы окутууда окуучулардын чыгармачылык ишмердуулүктөрүн өнүктүрүү боюнча жоболордун, көрсөтмөлөрдүн жана сунуштардын окуу ишине киргизүүгө ынгайлуулүгү; окуучулардын өз алдынча таанып-билуусунун өнүгүүсү аркылуу алардын чыгармачылык ишмердуулүктөрүнүн өркүндөөсүнө зарыл болгон мүмкүнчүлүктөрдүн тузулгону; окуу процессинин чыгармачылык негизде жыйынтыктуу болуусу менен окуучулардын окуу иштеринин максатынын, формасынын жана стилинин өркүндөөсү; иштелип чыккан технологиялар жана методикалык сунуштар табигый циклдеги предметтерди окуткан мугалимдин чыгармачылык менен иштөөсүнө оң таасирин тийгизет жана алынган жыйынтыктар мугалимдердин кесиптик квалификациясын жогорулатууда колдонууга болот.

5. Диссертациянын жоболорунун жана жыйынтыктарынын жарыяланыши. Диссертациялык иштин негизги жыйынтыктары изденуучунун 35 макаласында, 2 методикалык колдонмодо камтылган. Ошондой эле Кыргыз Республикасыны Жогорку аттестациялык комиссиясынын талабына ылайык изденуучу илимий изилдөөнүн жыйынтыктарын Россия Федерациясындагы бир канча илимий журналдарында басылган 7 макалада, Тажикстанда басылган 2 макалада жана Казак Республикасында жарыкка чыккан 1 макалада чагылдырган. Жарыкка чыккан макалалардын, окуу-методикалык колдонмолордын мазмуну

диссертациялык иштин негизги жыйынтыктарын жана мазмунун толугу менен камтыган.

6. Авторефераттын маанисинин диссертациянын жалпы мазмуну менен дал келуусу. Авторефераттын мазмуну диссертациялык жумуштун мазмунун толугу менен чагылдырат жана изилдөөлөрдүн ирети менен жазылгандыгы диссертациянын структурасы менен шайкеш келет.

7. Диссертациянын мазмунуна жана жасалгалооруна карата сын-пикирлер жана сунуштар. Автореферат жана диссертациянын материалдары менен толук таанышып чыгып ага төмөкүдөй сын-пикирдерди айтууга болот:

1. Орто мектеп окуучуларынын компетенттуулугунун системасы 6 – суреттө көрсөтулгөн, бирок ал табигый предметтердын кандай кандай негизги элементтарындан турушу айтылбаган.

2. Орто мектептин бутуруучусунун компетенттуулугунун сапатын көтөрүү системасы 7 – суреттө көрсөтулгөн, бирок иштеп чыкылган системани физиканын материалы мысалында көрсөтүп берилса жакшы болот эле.

3. Диссертацияда табигый предметтердын байланыши аркылуу чыгармачылыктын өнүктүрүү жолдору көрсөтүлсө максатга ылайык болот эле.

4. Изилдөөчү орто мектепте физикани окутуудо чыгамачылыкты өнүктүрүү маселелерин караганы менен, анын натыйжаларин орто кесиптик билим беруудо колдонулушун көрсөтүп кетгенде, жакшы болот эле.

Көрсөтүлгөн кемчиликтер мазмуну татаал болгон диссертациянын баалуулугун төмөндөтбөйт, анын сапатын артырууга көмөктөшөт.

Жыйынтыктап айтканда, Байсеркеев Аскарбек Эсеновичтин диссертациясы актуалдуу темага арналып, теориялык жана практикалык баалуулугу боюнча алынган жыйынтыктар табигый билимдарды, алардын негизин тузгөн физиканы окутуунун методикасына белгилүү денгээлде салым кошо алат. Диссертация Кыргыз Республикасынын ЖАК талаптарына толугу менен жооп берет, анын автору 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикаси (физика) адистиги боюнча педагогика илимдеринин доктору илимий даражасын алууга татыктуу деп эсептеймин.

**Расмий оппонент,
педагогика илимдеринин доктору,
профессор**

М.Д.Джораев

М.Д.Джораевнинг илмий адислиги
Ташкент шаары